In Memoriam

Fedi Vaivio: professori, kansleri ja herrasmies

Pekka Ilmakunnas, Asko Korpela, Aatto Prihti ja Jyrki Wallenius

Helsingin kauppakorkeakoulun pitkäaikainen professori ja kansleri, Kansantaloudellisen Yhdistyksen entinen esimies Fedi Vaivio kuoli 93 vuoden iässä 27.2.2021. Hän oli syntynyt 2.7.1927 Käkisalmessa, jossa hänen isänsä toimi pankinjohtajana. Vaivion lapsuus ei ollut helppo. Hän oli vain 9-vuotias isänsä kuollessa. Vaikeuksia lisäsi hänen oma sairastelunsa.

Fedi Vaivio kirjoitti vuonna 1946 ylioppilaaksi Suomalaisesta Yhteiskoulusta, jossa hän tutustui myös tulevaan vaimoonsa Kirstiin. Tuleva aviopari aloitti opiskelunsa Kauppakorkea-

PhD Pekka Ilmakunnas (pekka.ilmakunnas@aalto.fi) on Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun taloustieteen emeritusprofessori. KTT Asko Korpela (askokorpela77@gmail.com) on Helsingin kauppakorkeakoulun taloustieteen emerituslehtori. KTT Aatto Prihti (aatto.prihti@kolumbus.fi) on Helsingin kauppakorkeakoulun kansleri emeritus. KTT Jyrki Wallenius (jyrki.wallenius@aalto.fi) on Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun liikkeenjohdon systeemien emeritusprofessori. Lyhennelmä kirjoituksesta on julkaistu Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun verkkosivuilla.

koulussa Helsingin Fabianinkadulla. Vaivio suoritti opintonsa poikkeuksellisen nopeasti ja väitteli tohtoriksi kansantaloustieteestä vuonna 1959. Kyseessä oli ensimmäinen kansantaloustieteen väitöskirja Kauppakorkeakoulussa. Hän oli määrätietoinen opinnoissaan ja tähtäsi jo nuorena akateemiselle uralle. Kauppakorkeakoulussa oli 1950-luvulla kasvanut oma tohtorisukupolvi, johon myös Vaivio kuului. Monille heistä, Vaiviolle heidän joukossaan, avautui mahdollisuus professuuriin 1960-luvulla.

Fedi Vaivio oli henkeen ja vereen Kauppakorkeakoulun mies. Hän toimi Helsingin kauppakorkeakoulussa yli 40 vuotta, ensin assistenttina ja lehtorina ja lopuksi kansantaloustieteen professorina 30 vuoden ajan. Hän jäi eläkkeelle vuonna 1992, jonka jälkeen hän toimi vielä kanslerina 3 vuotta. Vaiviolla oli kaksi uraa. Ensimmäinen oli professorina ja talousvaikuttajana. Toinen ura liittyi Helsingin kauppakorkeakoulun johtotehtäviin, ensin vararehtorina ja sen jälkeen rehtorina ja kanslerina. Hän myötävaikutti merkittävästi korkeakoulunsa kansainvälistymiseen ja kehittymiseen huippukauppakorkeakouluksi.

Vaivion tutkimukset kattoivat sekä mikroettä makrotaloutta, mutta pääpaino oli yritysten käyttäytymisen tutkimuksessa, jossa hänen työnsä oli lähellä liiketaloustiedettä. Vaivion aktiivinen tutkimustyö ajoittui aikakauteen, jolloin suomalaisessakin taloustieteessä tapahtui muutos kohti formaalimpaa esitystapaa ja ekonometrista tutkimusta. Vaivion tutkimukset eivät kuitenkaan sisällä formaaleja malleja, eikä hän tehnyt empiiristä tutkimusta. Kirjoitukset ovat luonteeltaan aiempaa tutkimusta syntetisoivia ja Vaivion omin sanoin ”resoneeraavia”. Vahva yhteys liiketaloustieteisiin ja tutkimustyylikin heijastanevat hänen työympäristöään, Kauppakorkeakoulua. Monet tärkeistä keskustelukumppaneistakin olivat liiketaloustieteilijöitä kuten Jaakko Honko. Liiketaloustieteen ja kansantaloustieteen välimaastossa liikkumisesta oli myös kansainvälisiä esikuvia. Esimerkiksi Erich Schneider, jonka töihin Vaivio usein viittaa, kontribuoi molempiin aloihin.

Vaivion monografiamuotoiset tutkimukset kuvaavat hyvin tätä tutkimuksellista lähestymistapaa. Väitöskirja *Liikepankkien likviditeettiongelma koko pankkijärjestelmää silmälläpitäen* pyrki luomaan kattavan kuvauksen aihepiirin tutkimuksesta yhdistäen osin ristiriitaisetkin näkemykset ja eri kielialueilla tehdyt tutkimukset. Analyysi pohjautui pankin taseerien ja kassavirtojen perusteelliseen pohdintaan. Vaivio toteaa, että ””tiedonsirpaleet” on saatu – ehkä osin väkinäisesti – ”puristettua” yhtenäiseksi kokonaisuudeksi”. Lähdekirjallisuus käsittääkin laajasti sekä englannin- että saksankielistä kirjallisuutta ja sekä kansantaloustieteellistä että liiketaloustieteellistä kirjallisuutta.

Vaivion toinen monografiamuotoinen tutkimus oli *Yrityksen suunnitelmat ja käyttäytyminen*. Tässäkin liike- ja kansantaloudellisen aineiston yhdistäminen oli keskeistä. Toimimalla tieteiden raja-alueilla Vaivion eksplisiittisenä tavoitteena oli tuoda realistinen näkemys yrityksistä taloustieteilijöille ja osoittaa laajempia puitteita yritysten tutkimisesta liiketaloustieteilijöille. Vaikka teoksen kirjoittamisaikaan taloustieteen kvantifioituminen oli voimakkaasti käynnissä, samaan aikaan käytiin kuitenkin myös vähemmän formaalia keskustelua muun muassa käyttäytymistieteellisten elementtien roolista yrityksen teoriassa. Vaikutteita Vaivio onkin saanut esimerkiksi Herbert Simonin ja Edith Penrosen ajankohtaisista tutkimuksista. Vaivio ymmärsi matematii-

kan lisäksi käyttäytymistieteiden merkityksen taloudessa. Sen vuoksi hän oli haluttu ja toivottu ohjaaja monelle nuorelle tutkijalle niin Kauppakorkeakoulussa kuin Liiketaloustieteellisessä tutkimuslaitoksessakin.

Opettajana Vaiviolla oli erinomainen kyky loihtia näkyvään muotoon abstrakteja asioita. Tässä suhteessa tunnetuin on hänen legendaariseksi tullut kiertokulkukaavionsa, kuvasarja siitä, mitä kansantalous on ja miten se toimii. Se julkaistiin Liiketaloudellisessa Aikakauskirjassa vuonna 1960, ja siinä kysynnän ja tarjonnan pääkomponenteista muotoutuu vaiheittain kansantalouden koko kuva. Kyseinen kaavio löytyy sadoista opiskelijoiden muistivihoista. Opetusurallaan Vaivio tuli luennoineeksi sekä mikro- että makrotaloutta, mutta laitoksen opettajakunnan kasvaessa Vaivio pystyi opetuksessaan keskittymään kansainväliseen talouteen.

Vaivio pohti paljon teorian ja käytännön suhdetta Kauppakorkeakoulun opetuksessa, josta hän myös kirjoitti. Hänen mielestään, jos Kauppakorkeakoulussa opetettaisiin ainoastaan käytännön aineita, niin (yksityistä) Kauppakorkeakoulua ei tarvittaisi. Teoriaa opetettaessa oli kuitenkin opetettava relevanttia, tarkoituksenmukaista teoriaa ja samalla pyrittävä osoittamaan, miten sitä sovelletaan.

Vaivio toimi aktiivisesti sekä Taloustieteellisessä seurassa että Kansantaloudellisessa yhdistyksessä, ja toimi molemmissa myös esimiehenä. Hän toimi 1970-luvulla myös Suomen Akatemian yhteiskuntatieteellisen toimikunnan jäsenenä. Elettiin voimakasta politisoitumisen kautta suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaivio vastusti tieteen radikaalia politisoitumista.

Fedi Vaivio oli ihmisenä ja johtajana kannustava ja huumorintajuinen. Toivottaessaan uusia opiskelijoita tervetulleiksi Kauppakorkeakouluun hän totesi, että opiskeluaikansa voi viettää joko hyvin tai hauskasti. Sen jälkeen kukin saattoi itse päättää, miten opiskelee. Hän oli hyvin kielitaitoinen ja seurasi nuoresta pitäen niin tutkimuksen kuin kansantalouksien kehitystä sekä lähialueilla että laajemmin. Samalla hänelle syntyi tavanomaista suurempi kansainvälinen kollega- ja ystäväverkosto. Niinpä hän toimi taustavaikuttajana lähes kaikissa korkeakoulun sen aikaisissa kansainvälistymishankkeissa.

Liiketaloustieteellisessä Tutkimuslaitoksessa Fedi Vaivio johti ulkomaankaupan osastoa ja käynnisti siellä monia vientiin ja tuontiin liittyviä tutkimuksia ja oli lisäksi innolla mukana Vientikoulutussäätiön kehittämisessä. Esimerkkinä mainittakoon Asko Korpelan nuorempana tutkijana neljännesvuosittain yrityksiltä koottujen tietojen pohjalta laatimat Suhdannepeili-julkaisut. Tärkeä avaus oli myös vientimarkkinoinnin professuurin saaminen Kauppakorkeakouluun, josta sitten vuosikymmenten saatossa kehittyi laaja-alainen kansainvälisen liiketoiminnan tärkeä tutkimus- ja opetusalue. Vaiviolle innostava uusi avaus oli myös Prodec, joka 1960-luvun lopulla käynnisti Itä-Afrikan maiden stipendiaattien vastaan ottamisen Kauppakorkeakoululle ja laajeni sittemmin kehitysmaiden kestävän kehityksen edistäjäksi. Kokonaan uutta kehitysavun piirissä oli, että hankkeessa koulutettiin kehitysmaiden opiskelijoista myös vientiosaajia ja tutustutettiin heitä uusiin markkinoihin.

Aikana, jolloin johtamisen suuret linjat kohdistuivat rahavarojen ja tulevaisuuden johtamiseen, Vaivio oli jo selkeä ihmisten johtaja. Hänen johtamistyylinsä oli hiljainen diplomatia. Hän osasi taitavasti ”junailla” asioita eteenpäin ilman, että otti niistä kunniaa. Hän teki

sen keskustelemalla ja kuuntelemalla. Hän korosti kaikkea kehitystä jatkumona, jossa kehityksen juuret olivat aikaisemmissa sukupolvissa ja nykyiset vievät asioita omalla vuorollaan eteenpäin parhaalla tiedollaan ja taidollaan. Näissä keskusteluissa hänen ihmisjohtajataitonsa olivat parhaimmillaan. Hän oli aina valmis availemaan oppilailleen ja ohjaamilleen tutkijoille ovia yhteiskuntaan ja tukemaan heidän uransa kehitystä.

Historiallista perspektiiviä Vaivio aukaisi työtovereilleen ja oppilailleen kertomalla tapaamistaan suurista persoonista, muun muassa itsenäisyyssenaatin jäsenestä O. W. Louhivuoresta, joka aikanaan toimi Kauppakorkeakoulun kansantaloustieteen professorina ja rehtorina. Vaivio piti myös Louhivuoren luentoja tämän toimiessa rehtorina.

Fedi Vaivio tuki useiden Kauppakorkeakoulun tutkijoiden akateemista uraa eri tavoin merkittävästi. Jäämme kaipaamaan hienoa herrasmiestä, jolla oli aina aikaa auttaa muita ja kuunnella heidän huoliaan. Perheen akateeminen perinne elää voimakkaana. Fedi ja Kirsti Vaivion poika Juhani on laskentatoimen professori Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa. □